مقاله پژوهشی

تبیین تجارب زیسته تحصیلی به عنوان دانشجوی دکتری پرستاری

زینب ابراهیم‌پور موزیرجی، اکرم ثناگو، لیلا جویباری*

چکیده

مقدمه: تجربه تحصیل در دوره دکتری تخصصی اغلب به صورت مرحله گذر از دانشجویی به تبدیل به یک عضو هیأت‌علمی در نظر گرفته می‌شود که مستلزم یادگیری‌های زیاد و تحولات فردی قابل ملاحظه‌ای است. این مطالعه با هدف تبیین تجارب دانشجویان از تحصیل در دوره دکتری پرستاری انجام شد.

روش‌ها: این مطالعه کیفی در سال ۱۳۹۸ با مشارکت ۹ دانشجوی پرستاری مقطع دکتری و با استفاده از روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انجام گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه‌های انفرادی نیمه ساختار استفاده شد. مصاحبه‌ها ضبط و خط به خط دست نویس و داده‌ها با رویکرد پدیدارشناسی "ون منن (Van Manen's)" تحلیل شد. برای استحکام مطالعه از بازگشت داده‌ها به شرکت کنندگان استفاده گردید.

نتایج: از تحلیل داده‌ها سه مضمون اصلی "گذر از مسیر سنگلاخ تحصیلی، کسب بصیرت، کسب قدرت و شان حرفه‌ای" و شش مضمون فرعی(مسیر پرپیچ و خم تحصیل، اهرم رنج و لذت، تغییر دیدگاه، رشد و توسعه فردی، مسؤولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی حرفه‌ای، تصویر مثبت حرفه در جامعه) استخراج گردید.

نتیجه‌گیری: دانشجویان دکتریی پرستاری مسیر پر پیچ و خمی را تجربه می‌کنند و در این گذر بر این باورند که به درک و بصیرت بیش‌تری از حرفه پرستاری دست یافته‌اند و دیدگاه آنها به زندگی و ماهیت واقعی پرستاری تغییر می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: دانشجویان پرستاری، یادگیری، آموزش، تحقیق کیفی، هیأت‌علمی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ دی ۱۴۰۰؛ ۲۱(۵۰): ۴۹۱ تا ۵۰۱

مقدمه

ارتقای سلامت افراد، خانواده‌ها و جوامع یکی از مسؤولیت‌های حرفه‌ای پرستاران است. با پیچیده شدن مسؤولیت‌ها و گسترش نقش پرستاران، نیاز به افزایش سطح تحصیلات این گروه از تیم بهداشتی- درمانی بیش‌تر احساس می‌گردد. دوره دکتری باعث تقویت قدرت تفکر انتقادی در دانشجویان، شناسایی شکاف‌های بین دانش و عمل، بیان عقاید جدید، کسب توانایی حل مشکل و برقراری ارتباطات مؤثر و مناسب می‌شود(۱). آموزش دکتری در حرفه پرستاری جهت توسعه علم پرستاری مورد نیاز است

* **نویسنده مسؤول:** دکتر لیلا جویباری(استاد)، مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران. jouybari@goums.ac.ir

زینب ابراهیم پور موزیرجی، دانشجوی دکتری، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران.(ebrahimpour.z@goums.ac.ir)؛ دکتر اکرم ثناگو (دانشیار)، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران. (sanagoo@goums.ac.ir)

تاریخ دریافت مقاله: ۴۰۰/۳/۸، تاریخ اصلاحیه: ۴۰۰/۷/۳، تاریخ پذیرش: ۴۰۰/۸/۱۲

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

و دانشجویان را آماده می‌کند تا در ساخت بدنه دانش پرستاری مشارکت نمایند(۲و۳). دوره دکتری پرستاری جهت ایجاد شایستگی‌های حرفه‌ای، توسعه مهارت‌های سازمانی، رهبری، اخلاقی و اجتماعی(٤)، تربیت محققینی نقاد و خلاق و در نهایت گسترش دانش ضروری است(٥). این دوره به یک سفر برای انتقال هویت و متخصص شدن در یک رشته تحصیلی تشبیه شده است. اگرچه این انتقال از زندگی گذشته حرفه‌ای و رسیدن به یک هویت جدید فرایندی آسان نیست(٦). تضمین کیفیت در آموزش دکتری پرستاری از مهم‌ترین اولویت‌های تأثیرگذار در توسعه حرفه پرستاری است. یکی از جامع‌ترین شاخص‌ها برای بررسی کیفیت آموزش دوره دکتری پرستاری دیدگاه و عملکرد دانشجویان و فارغ‌التحصیلان آن دوره است(۷). کیم (Kim MJ) و همکاران متعقدند به منظور ارائه پیشنهاداتی در خصوص اصلاح و بازنگری در آموزش دوره دکتری پرستاری به ارزیابی جامعی از دانشکده‌های پرستاری، بیمارستان‌ها و دانشجویان و تعاملات بین آنها نیاز است و دانشجویان و فارغ‌التحصیلان می‌توانند به ما در درک کیفیت آموزشی دکتری پرستاری کمک کنند(۸). در مطالعه منگلی و همکاران در خصوص کیفیت آموزش دوره دکتری پرستاری از دیدگاه استادان و دانشجویان و فارغ‌التحصیلان، اختلاف زیادی بین نمرات داده شده استادان و دانشجویان در ارزیابی درسی دوره دکتری گزارش شد(۱). در مطالعه ونس و استیونسون (Stevenson & vans) نیز دانشجویان واحد بین الملل انگلستان، مقطع دکتریی پرستاری را به طور کلی به عنوان یک مسیر استرس‌زا توصیف کردند، اگرچه دانشجویان در مرحله پایانی دوره، دانشجوی دکتری را تغییری مثبت در زندگی خود دانستند که کلید توسعه مهارت‌های شخصی و حرفه‌ای است(۹). دانشجویان به عنوان رکن اصلی آموزش عالی می‌توانند با نظرات ارزشمند خود راه‌گشای مشکلات موجود باشند(٥).

تجربیات دانشجویان دکتری اغلب با توجه به انتقال آنها به حرفه دانشگاهی به عنوان استاد مورد بررسی قرار گرفته است. در حالی که همه دانشجویان چنین هدف مشخصی ندارند و بسته به زمینه شخصی و اجتماعی دانشجو متفاوت است. همه دانشجویان لزوماً برنامه دکتری خود را با هدف استاد شدن شروع نمی‌کنند. همچنین دانشجویانی هستند که علاقه بیش‌تری به توسعه و یادگیری فردی دارند و توسعه شخصی را از طریق تجربیات اجتماعی خود تجربه می‌کنند. کلری (Callary) به نقل از جارویس (Jarvis) می‌نویسد زندگی‌نامه ما محصول ناتمامی است که دائماً در حال تغییر و توسعه است. یا از طریق تجربیاتی که خود آغاز می‌کنیم یا از طریق تجربیاتی که توسط دیگران ایجاد می‌شود(۱۰).

درک تجارب دانشجویان می‌تواند موجب پیشرفت برنامه‌های پرستاری شده و برای آموزش نسل بعدی پرستاران نیز مورد استفاده قرار گیرد(۱۱). در مورد تجارب یادگیری دانشجویان پرستاری دکتری در طول تحصیل اطلاعات اندکی در دسترس است(۹) و برای کمک به دانشجویان مقطع دکتری پرستاری بایستی چالش‌های مربوط به این مقطع مورد بررسی قرار گیرد(۱۲).

در بررسی شواهد، مطالعه‌ای در خصوص درک دانشجویان پرستاری در کشور از تحصیل در مقطع دکتری به دست نیامد. لذا این مطالعه با هدف تبیین تجارب زیسته تحصیلی دانشجویان مقطع دکتری پرستاری انجام شد. با توجه به این که رویکردهای کمی از درک چگونگی تجربه افراد ناتوان است از پدیدارشناسی برای جستجوی عمیق در معانی شخصی و تجارب زنده(۱۳) استفاده گردید.

روش‌ها

انتخاب روش کیفی بستگی به پدیدهٔ مورد نظر و سؤال تحقیق دارد. پدیدارشناسی، یک روش تحقیق نظام دار و دقیق است که به جلوه گری و نمایاندن ادراکات تجربی انسان در مورد انواع پدیده‌ها می‌پردازد(١٤). "بودن –در– دنیا"(Being-in-

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

the-world) عبارتی‌هایدگری (Heidegger) است که به نحوه وجود، عمل یا درگیر شدن انسان‌ها در جهان اشاره دارد، به عنوان مثال به عنوان والدین، به عنوان معلم، به عنوان مرد، به عنوان زن یا به عنوان کودک(۱۵). تجزیه و تحلیل پدیدارشناختی تفسیری، یک رویکرد کیفی است که هدف آن ارائه بررسی‌های دقیق از تجربه زندگی شخصی است. گزارشی از تجربه زیسته را به‌عنوان شرایط خاص خود به‌جای آنچه که توسط پیش‌برداشت‌های نظری از قبل تجویز شده است تولید می‌کند و تشخیص می‌دهد که این یک تلاش تفسیری است زیرا انسان‌ها موجوداتی حس‌ساز هستند(۱٦).

این پژوهش کیفی به منظور بررسی تجربیات دانشجویان پرستاری از تحصیل در مقطع دکتری، در سال ۱۳۹۸ انجام شد. با استفاده از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف، از دانشجویان دکتری پرستاری دانشگاه علوم پزشکی گلستان برای شرکت در مطالعه دعوت به عمل آمد. معیارهای ورود به مطالعه، دانشجوی دکتری مشغول به تحصیل و تمایل به اشتراک تجربیات تحصیلی بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه‌های فردی نیمه ساختار و عمیق استفاده شد از سؤالاتی مانند "برایم بگویید دانشجوی دکتری پرستاری بودن مثل چه می‌ماند؟ زندگی به عنوان کسی که در این مقطع و رشته است چگونه است؟ وقتی می‌گویم دانشجوی دکتری پرستاری، چه به ذهن شما می‌آید؟ برایم از یک روز زندگی‌تان در این مقطع تحصیلی به عنوان دانشجوی دکتری بگویید" و سؤالات کاوشی مانند "می‌توانید برایم یک مثال زنده بزنید؟. آیا منظورتان این است که...؟، چگونه...؟" استفاده شد. کلیه مصاحبه‌ها با کسب رضایت مشارکت کنندگان ضبط گردید. میانگین هر مصاحبه حدود ٤٥ دقیقه به درازا انجامید. با ۹ دانشجو با دامنه سنی ۲۸ تا ٤۳ سال (۵ مرد و ٤ زن) مصاحبه انجام شد. مشارکت کنندگان از نظر سن، جنسیت، وضعیت تأهل(شش نفر متأهل)، سابقه کاری (بدون شغل، پرستار بالینی، سرپرستار، هیأت‌علمی دانشگاه دولتی، هیأت‌علمی دانشگاه آزاد با سابقه کار در بالین، مدرس غیر هیأت‌علمی) و ترم تحصیلی متنوع بودند.

مصاحبه‌های آغازین با نظارت و حضور یکی از پژوهشگران با تجربه در مطالعات کیفی همراهی شد. مکان مصاحبه یکی از کلاس‌های درس و زمان آن نیز با هماهنگی قبلی با شرکت‌کننده تنظیم شد.

جمع‌آوری اطلاعات تا رسیدن به اشباع مفهومی داده‌ها ادامه یابد. پس از هفت مصاحبه اشباع داده‌ها حاصل گردید و برای اطمینان دو مصاحبه دیگر نیز انجام شد. علاوه بر مشارکت کنندگان و تیم پژوهش، مضامین توسط یکی از دانش آموختگان دکتری پرستاری از دانشگاه دیگری (که جزو نمونه‌ها نبود) نیز مورد بررسی قرار گرفت که مورد تأیید ایشان نیز قرار گرفت.

آنالیز داده‌ها پس از انجام اولین مصاحبه و دست نویس نمودن کلمه به کلمه آن آغاز گردید. برای آنالیز داده‌ها از رویکرد پدیدارشناسی ون منن (Van Manen) استفاده گردید. این رویکرد نسبت به سایر رویکردهای دیگر پدیدارشناسی تفسیری، متداول تر و ملموس تر است و نویسندگان نیز تجربه استفاده از این روش را داشته‌اند. از مراحل زیر برای تحلیل داده‌ها استفاده شد: ۱) روی آوری به ماهیت تجربه، ۲) بررسی تجربه، ۳) تأمل بر درون مایه‌های ذاتی پدیده، ٤) نوشتن و بازنویسی تفسیری، ۵) حفظ ارتباط قوی جهت دار با پدیده و ٦) مطابقت بافت مطالعه با در نظر گرفتن اجزا و کل استفاده شد(۱۵). برای صحت و اعتبار یافته‌های پژوهش، از عودت یافته‌ها به شرکت کنندگان(Member check) استفاده شد. مضامین به دست آمده به شرکت کنندگان برگشت داده شد و از آنها درخواست گردید مشخص نمایند آیا این مضامین، بیانی از تجربیات آن‌ها از تحصیل در دوره دکتری است یا نه. همه مضامین مورد تأیید قرار گرفت. علاوه بر این کدگذاری داده‌ها و تحلیل آنها هم به طور مستقل توسط سه پژوهشگر و همچنین به صورت مشترک توسط آنها صورت گرفت تا از نظر توافق در مورد مضامین اطمینان

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

حاصل شود.

کلیه اصول اخلاق در پژوهش‌های انسانی از جمله اخذ رضایت آگاهانه، اجازه برای ضبط مصاحبه‌ها، محرمانگی داده‌ها و حق خروج از پژوهش رعایت گردید. این مطالعه با کد IR.GOUMS.REC.1397.153 در کمیته اخلاق پزشکی دانشگاه علوم پزشکی گلستان مصوب گردید.

نتایج

در این مطالعه ۹ دانشجوی دکتری پرستاری شرکت کردند. اطلاعات جمعیت شناختی در جدول یک آورده شده است.

جدول ۱: مشخصات جمعیت شناختی دانشجویان دکتریی پرستاری

مشارکت کننده	جنس	سن	وضعیت تأهل	ترم تحصیلی	سابقه کاری
۱	زن	٤۳	متأهل	۲	مربی غیرهیأت‌علمی و پرستار بالینی
۲	زن	۳۰	مجرد	۲	غیرهیأت‌علمی قراردادی
۳	مرد	۳۲	متأهل	٤	غیرهیأت‌علمی
٤	زن	۳۰	مجرد	۲	هیأت‌علمی
٥	مرد	۲۸	مجرد	۳	غیرهیأت‌علمی
٦	مرد	۳٥	متأهل	٤	پرستار بالینی
۷	مرد	٤۰	متأهل	٥	پرستار بالینی
۸	مرد	۳۹	متأهل	۱	پرستار بالینی
۹	زن	۳٥	متأهل	۱	پرستار بالینی- هیأت‌علمی

در تجارب شرکت کنندگان اشتراکات بسیاری وجود داشت و در مجموع سه مضمون اصلی"گذر از مسیر سنگلاخ تحصیلی، کسب بصیرت، کسب قدرت و شان حرفه‌ای" و شش مضمون فرعی از تجزیه و تحلیل کشف شده است که تجربیات دانشجویان پرستاری در تحصیل در مقطع دکتری پرستاری را بیان می‌دارد (جدول ۲). برای تبیین یافته‌ها ذیل هر یک از مضامین، نقل قول‌هایی از شرکت‌کنندگان آورده شده است.

جدول ۲: مضامین اصلی و فرعی تجربه زیسته تحصیلی دانشجویان دکتریی پرستاری

مضامین اصلی	مضامین فرعی
گذر از مسیر سنگلاخ تحصیلی	مسیر پر پیچ و خم تحصیل اهرم رنج و لذت
کسب بصیرت	تغییر دیدگاه و ایدئولوژی رشد و توسعه فردی
کسب قدرت و شان حرفه‌ای	مسؤولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی حرفه‌ای ایجاد تصویر مثبت حرفه در جامعه

گذر از مسیر سنگلاخ تحصیلی

تجربه زیسته تحصیلی دانشجویان دکتری پرستاری مانند گذر از مسیر سنگلاخ بوده است. این گذر برای دانشجویان دارای دو مضمون "مسیر پر پیچ و خم تحصیل" و "اهرم رنج و لذت" بوده است. در واقع دانشجویان در این مسیر علی رغم لذت قبولی در مقطع دکتری و امید به آینده‌ای

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

روشن، با مشکلات زیادی دست و پنجه نرم کرده‌اند.

مسیر پرپیچ و خم تحصیل

قبولی و تحصیل در مقطع دکتری پرستاری قدم گذاشتن در مسیر پرپیچ و خم بوده و به عنوان یک تجربه جدید تلقی می‌گردد که موجب ایجاد تغییراتی در زندگی فرد می‌شود. زندگی در این دوره بسیار متغیر بوده و حالتی معلق دارد.

"... دانشجوی دکتری پرستاری بودن میتونه از یک موقعیت خیلی استیبلی برخوردار باشه تا یک شرایط خیلی تنش زا.... همکارای من از ماموریت آموزشی استفاده کردند... بدون این که وظیفه‌ای تو دانشگاه داشته باشند خیلی با خیال راحت با آرامش خاطر دارن درسشونو می‌خونند"(ش ٤).

"نمیدونم به قیمت این که خواسته باشی این همه مسیر پر پیچ و خمی رو طی کنی، آیا واقعا ارزششو داشت"(ش ٧).

اهرم رنج و لذت

دانشجوی دکتری بودن منجر به دیده شدن فرد و ارضای درونی و تجربه لذتبخش بوده است. از طرف دیگر مشکلاتی که در این مسیر وجود داشته و توسط دانشجویان تجربه گردیده است باعث شده که دانشجویان این مقطع احساسات دوگانه یا متفاوتی را تجربه کنند. طوری که احساس می‌کنند بهای سنگینی را برای این دوره پرداخته‌اند.

"... چون سعی می‌کنم چیزهای جدید رو به دست بیارم... شیرینه واسه من... ولی به چالش می‌کشه زندگی شما رو، زندگی شخصی تون را مختل می‌کنه، کلی دردسر کشیدیم برای مرخصی بدون حقوق... "(ش ٨).

"در مجموع علی‌رغم سختی‌هایی که داره دوره خوبیه، شاید اون ارضای درونی که صورت می‌گیره باعث میشه که خوب باشه"(ش ٦).

علی رغم این که تجربه دانشجوی دکتری بودن، مهم و خوشایند بوده است، اما دغدغه آینده‌ای مبهم و تخصصی نبودن هم مطرح بوده است.

" حالت معلق داره. انگار سردرگمی. نمی‌دونی چی میشه، به کجا قراره بریم، آینده مهمه، در این رشته مشخص نیست به کجا می‌خواهیم برسیم. خیلی آرزوها در سر دارم اما شرایط سخته"(ش ٥).

باور به وجود قوانین نامناسب مربوط به این دوره به همراه مدیریت نامناسب، نارضایتی آموزشی، احساس تبعیض در اجرای قوانین، مشکلات اقتصادی، حمایت نشدن، نداشتن امکانات و تسهیلات به سختی‌های این دوره می‌افزاید. عدم تطابق انتظارات با (امکانات و تجربیات) شرایط موجود، احساس بی ارزشی، ارزش قائل نشدن برای دانشجویان این مقطع، پشیمانی و دل‌زدگی از تحصیل در دوره دکتری بخش دیگری از تجربیات مشارکت‌کنندگان بود، به طوری که برخی از مشارکت کنندگان در حین تحصیل و بعد از مدتی از شروع تحصیل احساس خلاء و پوچی را تجربه کردند.

"واقعا مثل خلاء می‌ماند. یعنی یه چیزی که هست ولی هیچ چیزی داخلش نیست. می‌بینی نه اون چیزی که اون توقعی که داشتی واقعا به اون نمی‌رسی... واقعا یک دوره سختی هست. از هر لحاظ که حساب کنی، هم از لحاظ درسی، کاری، اقتصادی، واقعا تحت فشار زیادی هستی، خیلی چیزها رو هم از آدم انتظار دارن... بعضی درس‌ها واقعا درسهای کاربردی نیستن،.... همه انتظار دارن که یه دانشجوی دکتری همه چیز را بدونه، چرا چون که دکتری پرستاری هستم. در صورتی که این کلاس‌ها ما رو به اون چیزی که می‌خواهند نمی‌رسونه،...."(ش ٧).

مشارکت کنندگان بر این باور بودند از دست دادن امتیازات قبلی مانند انقطاع رابطه بیمه‌ای، منع از کار حین تحصیل، مشکل حضور تمام وقت در کنار هزینه تحصیل، باعث ایجاد فشار اقتصادی مضاعفی بر آنها شده و احساس عدم حمایت از جانب مسؤولین و عدم تطابق امکانات و حقوق دانشجوی دکتری با انتظارات وارده، نارضایتی از محتوای

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

آموزشی جهت پاسخ‌گویی انتظارات آینده نیز مزید بر علت می‌شود.

تعارض نقش‌ها و مسؤولیت‌های زندگی شخصی، کاری و زندگی به عنوان دانشجوی دکتری، استرس مسؤولیت آینده، نداشتن دورنمای آینده کاری باعث شده که این دوره از نظر دانشجویان دوره پرتنش و سختی باشد.

"*هیچکس به این فکر نمی‌کنه شما چه چالشی دارین... استاد میگه من تکلیفم را می‌خواهم، خانواده میگن کارهای زندگی‌مان را می‌خواهیم، دانشکده یا محیط کاری که در آنجا کار می‌کنین میگه نه برای ما که فرقی نمی‌کنه شما که قبول کردی باید همه چالش‌هاشو قبول بکنی*"(ش ۳).

کسب بصیرت

این مضمون اصلی با مضامین فرعی "تغییر دیدگاه" و "رشد و توسعه فردی" شکل گرفته است.

تغییر دیدگاه

قبولی در مقطع دکتری منجر به ایجاد تغییر و تحول درونی و بیرونی افراد شده است، به طوری که مشارکت کنندگان بر این باور بودند که در زندگی شخصی، کاری، سبک زندگی و حتی دیدگاه آنها نیز تغییراتی ایجاد شده است.

"*بالاخره دیدگاه تغییر می‌کنه، ایدئولوژی تان عوض می‌شود، جهان بینی‌تان عوض می‌شود، حتی رفتارتان با بچه‌هایتان...*"(ش ٦).

"*در دوره دکتری دیدم نسبت به زندگی فرق کرد. نسبت به این که دیگه بزرگ شدم و باید کاری برای مردم انجام بدم*"(ش ۱).

رشد و توسعه فردی

تجربه تحصیل در این مقطع همراه با رسیدن به نگاه کل‌نگر در پرستاری بوده است. مشارکت کنندگان اظهار داشتند علی رغم سابقه کار در بالین، معنی واقعی پرستاری مبتنی بر شواهد و ماهیت مراقبت را در این مقطع درک کرده و با در نظر گرفتن نقش‌های واقعی پرستار به درک بهتری از معنای واقعی پرستاری دست یافتند.

"*در دوره دکتری به خودم قبولاندم که باید بیش‌تر رشد کنم و صاحب نظر در زمینه مورد علاقه ام باشم*"(ش ۱).

"*به معنای واقعی ما پرستاری نمی‌کنیم. ما کارهای بالینی‌مان یعنی پرستاری‌مان شاید بیش‌تر کارهای پزشکان رو انجام می‌دهیم..... همین بحث اویدنس بیس یعنی واقعا بر اساس شواهد صحبت کردن، سعی می‌کنیم تو همه قسمت‌های زندگیم به کار ببریم*"(ش ۷).

امید به یافتن جایگاه مهم در آینده و چشم‌انداز موقعیت آموزشی، نقش‌های مدیریتی و پژوهشی منجر به ایجاد حس نقش مثبت اجتماعی، حقوقی و شخصیتی در دانشجویان مقطع دکتری پرستاری شده است.

"*من الان درسم تمام بشه، بعد آن زمان زیادی ندارم چون بازنشسته می‌شوم همکاران می‌گویند فایده‌ای ندارد برای چه درس می‌خوانی، اما من برای ارضای حس درونی خودم و حس پیشرفتم درس می‌خوانم*"(ش ۱).

با نظر به این که مقطع دکتری به عنوان بالاترین مقطع تحصیلی رشته پرستاری محسوب می‌شود، دانشجویان این مقطع با وارد شدن به محفل صاحب نظران دغدغه پیشرفت حرفه و توسعه فردی را داشته و با هدف ایجاد تغییر و توسعه با علم روز به سمت صاحب نظر شدن پیش می‌روند.

کسب قدرت و شان حرفه‌ای

مضمون کسب قدرت و شان حرفه‌ای دارای دو زیر مضمون "مسؤولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی حرفه‌ای" و "ایجاد تصویر مثبت حرفه در جامعه" است.

قدرت حرفه‌ای می‌تواند افراد را قادر به دستیابی به اهداف خود کند و ظرفیت آنان را به این منظور افزایش دهد و شان حرفه‌ای به افراد حس ارزشمند بودن می‌دهد.

با توجه به مشکلات حرفه پرستاری و نیاز به تغییراتی جهت بهبود سیستم، در این مطالعه مقطع دکتری را نیاز

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

فعلی نظام پرستاری قلمداد کردند و به عنوان نقطه امیدی جهت ارتقاء حرفه و حل مشکلات آن می‌دانند تا بتوانند با ورود به دنیای سیاست گذاری‌ها، اقتدار، هویت و استقلال حرفه را افزایش داده و آینده‌ای بهتر برای حرفه پرستاری رقم بزنند.

مسؤولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی حرفه‌ای

در راستای ساختن آینده‌ای بهتر، علاوه بر این که نسبت به رشد خود احساس مسؤولیت دارند، در قبال جامعه، آینده حرفه و تربیت دانشجویان نیز احساس مسؤولیت کرده و پاسخ‌گویی را وظیفه خود می‌دانند.

"در نهایت انتظار داریم پرستاران واقعا با سواد، با شخصیت و در واقع با یه ارتباط مناسبی، یه فرد آگاه و عالم و با وجدانی رو ما تربیت کنیم"(ش ۳).

"اگه فقط گرفتن مدرک مهم بود اوکی خیلی راه‌های در رو وجود داره تو تمام مقاطع، ولی چون ما انگیزه و هدفمون این نیست خیلی بیش‌تر اون فشاره رو احساس می‌کنیم... چون پاسخ‌گویی یه روز، این کارتو سخت می‌کنه خیلی سخت تر"(ش ۲).

ایجاد تصویر مثبت حرفه در جامعه

دانشجویان دکتری پرستاری درصدد هستند که با الگو شدن برای دانشجویان و ایجاد انگیزه در افراد بالین، بر فرهنگ پرستاری نیز تأثیر گذاشته و با ایجاد تصویر مثبت حرفه در جامعه موجب افزایش شان اجتماعی حرفه‌گردند.

" چقدر تأثیرگذاری رو دانشجوت که عشق بکنه از پرستار بودنش، که اونقدر بله قربان گوی بیجا نباشه، که یاد بدی، بچه‌ها رو تربیت بکنی، شما نهایت از نظر علمه که می‌تونی متفاوت باشی.. پرستاری به یه سمت دیگه‌ای بره. این حداقل تأثیریه که من به عنوان یه مدرس میتونم داشته باشم. من تا زمانی که کارشناسم نمی‌تونم این کارا رو بکنم. باید عضو هیأت‌علمی دانشگاه باشم، باید مخاطبم دانشجوهای پرستاری باشن تا این که بتونم روشون کار بکنم، قدرت داشته باشم" (ش ۲).

"می‌خواستیم یه تحولی رو تو پرستاری ایجاد کنیم یعنی یه جورایی تو سیاست‌گذاری‌هامون ما نقش داشته باشیم. تا این که با توجه به چالش‌ها و تجاربی که تو این دوره ی درواقع بالین خودمون داشتیم بیاییم تحولی رو به نفع پرستاران ایجاد کنیم"(ش ۳).

بحث

مضامین به دست آمده از مصاحبه با مشارکت کنندگان، تلاشی در جهت رسیدن برای کسب بینش عمیق‌تر و غنی‌تر در مورد تجربه تحصیلی دانشجویان دکتری پرستاری بود. تمام مضامین به دست آمده، پاسخ به این سؤال را مشخص می‌سازد که تجربه دانشجویان پرستاری از تحصیل در دوره دکتری چه بوده است. تجربیات دانشجویان از تحصیل در این مقطع، در قالب مضامین گذر از مسیر سنگلاخ تحصیلی، کسب بصیرت و کسب قدرت و شان حرفه‌ای استخراج گردید.

مطالعه عمران (Amran) و همکاران نیز حاکی از آن است که تجربه دوره دکتری مانند یک سفر تکنیکی، عاطفی و فکری با جنبه‌های مثبت و منفی است. دانشجویان با توجه به فراز و نشیب‌ها و سال‌های درگیر در دکتری، بدبین شده و با احساساتی مانند اضطراب، ترس از سرانجام کار مواجه می‌شوند. چشم‌انداز افراد، به عنوان نیروی محرکه عمل می‌کند و فرد را به تحقیق در زمینه‌های مورد علاقه خود وا می‌دارد(۱۷). در مطالعه گرکو (Greco) نیز تجربیات دانشجویان دکتری پرستاری بالینی که جهت تحصیل در دوره دکتری پرستاری به دانشگاه بازگشته بودند، بیانگر اهرم رنج و لذت بوده است، آنها علی رغم تجربه تنش‌های اجتماعی-فردی و چالش‌های یادگیری، مایل به کسب دانش بیش‌تر بوده‌اند از این رو توانستند به حس رضایت شخصی و حرفه‌ای دست یابند(۱۸).

علی رغم احساس رضایت درونی از تحصیل در این مقطع و لذت بخش بودن این تجربه برای مشارکت کنندگان،

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

مشکلات تجربه شده توسط آنها مانند دغدغه آینده‌ای مبهم هم مطرح بوده است. نارضایتی آموزشی از محتوای دروس دوره دکتری، شیوه آموزش، برنامه آموزشی و تخصصی نبودن دوره که پاسخگوی انتظارات آینده شغلی و نظام آموزشی نیست، عدم تطابق انتظارات با شرایط موجود بخشی از تجربیات مشارکت کنندگان این مطالعه بوده است. برنامه‌های دکتری پرستاری مبتنی بر علم و فلسفه (PhD)، فراگیران را آماده می‌سازد تا از روش‌های تحقیق برای ساختن علم پرستاری، ایجاد فرصت‌هایی برای گسترش دانش در حوزه‌های جدید حرفه پرستاری استفاده نمایند، با توسعه دانش به بهبود مراقبت‌های بهداشتی کمک کنند و زمینه‌ای برای پیشرفت علم پرستاری فراهم آید(۱۹و۲۰). محیط آموزشی برنامه‌های تحصیلات تکمیلی ایران شامل ابعاد مهمی مانند بستر سازمانی، راهنمای آموزشی، جو تعاملی و ارتباطی، شایستگی اساتید، حرفه‌گرایی و جهت‌گیری تحقیقات است و توجه به این ابعاد برای ایجاد یادگیری مناسب در سطح تکمیلی مورد نیاز هستند(۲۱). از طرفی محتوی تدوین شده در برنامهٔ دکتری پرستاری ایران انعطاف پذیر نیست، دروس به طور کلی اجباری هستند و محتوی بعضی دروس مرحله آموزشی با دروس دوره کارشناسی ارشد تکراری هستند. بازنگری برنامه آموزشی و برنامه ریزی آن براساس نیاز جامعه و حرفه می‌تواند در اعتلای آن مؤثر باشد. شیوه آموزشی مقطع دکتری نیز باید طوری باشد که دانش آموختگانی تربیت کند که در آینده بتوانند به عنوان متفکر انتقادی، راه حل مناسب ارائه نمایند(۵و۲۲).

مشارکت کنندگان مطالعه حاضر از مشکلات اقتصادی، حمایت نشدن، نداشتن امکانات و تسهیلات، قوانین نامناسب در این دوره رنج می‌بردند. در مطالعه سیردلیک (Sverdlik) و همکاران، نیز به زندگی شخصی و اجتماعی، حمایت شدن، فرصت‌های مالی، متغیرهای انگیزشی و کسب هویت دانشگاهی و اثر آن بر تجربه تحصیل در دوره دکتری اشاره شده است. مسایل مالی و کمبودهای دانشکده از موضوعات و مشکلات کلیدی در برنامه‌های آموزش دکتری به خصوص در کشورهای در حال توسعه است(۲۳). تجربه مشارکت کنندگان مبنی بر تعارض نقش‌ها، مسؤولیت‌های زندگی شخصی، کاری و زندگی به عنوان دانشجوی دکتری از موارد اثرگذار بر این دوره بوده است و منجر به تنش بیش‌تر و فشار مضاعفی گردیده است. در مطالعه کلری(Callary) و همکاران نیز دانشجویان دکتری، تجربه مادر شدن و دانشجوی دکتری شدن و چالش‌های نقش‌های مربی، دانشجو و مادر شدن را بیان کردند. اما علاقه آنها به استاد شدن دلیل انتخاب مسیر شغلی آنها بوده است(۱۰).

در خصوص رشد و توسعه فردی، دانشجویان اذعان داشتند که قبولی در این مقطع منجر به تغییر و تحول در آن‌ها شده است و در زندگی شخصی، کاری، سبک زندگی و حتی دیدگاه شان تغییراتی ایجاد شده است. فوت (Foot) و همکاران، نیز دوره دکتری را مانند سفری می‌دانستند که انتقال هویت در آن صورت می‌گیرد(٦). علی رغم تجارب مشارکت کنندگان مبنی بر این که دوره دکتری همراه با حس کسب شان و قدرت حرفه‌ای است، اما به طور کامل این امر محقق نشده است. مهربان و همکاران، در خصوص دکترای بالینی پرستاری می‌نویسند به نظر می‌رسد هنوز پرستاری به رشته پزشکی وابسته بوده و نتوانسته ارزش‌ها، مهارت‌ها و دانش حرفه ای خود را توسعه دهد(٤). تجربیات دانشجویان دکتری پرستاری حاکی از آن بود که دکتری پرستاری مانند رسیدن به قدرت و شان حرفه‌ای در نظام فعلی پرستاری کشور است و آن را نقطه امیدی جهت ارتقاء حرفه و حل مشکلات آن می‌دانستند. کسب قدرت که بر اساس توانایی‌های فردی و سازمانی باشد می‌تواند تصویر حرفه‌ای را بهبود بخشیده و منجر به ارتقای سیستم سلامت شود(٢٤).

در مطالعه حاضر دانشجویان، تجربیات مثبت و منفی از تحصیل در دوره دکتری را بیان نمودند. در پژوهش ویلیس (Willis) و همکاران نیز دانشجویان به تجارب منفی مانند

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

برخورد با موانع اخذ مدرک دکتری و تجارب مثبت، تغییر درونی و میل و انرژی برای انجام کار، اشاره داشتند. در برخی شرایط احساس می‌کردند که در برابر موانع، قدرت خود را از دست داده‌اند. اگرچه دوره دکتری به عنوان سخت ترین سفر دانشگاهی توصیف گردید و با وجود تجربیات منفی، همچنان برای مقطع دکتری ارزش قائل بودند(۲۵).

از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به محدودیت در شرکت کنندگان اشاره نمود. در پژوهش حاضر علی‌رغم این که شرکت کنندگان از تنوع جنسیتی، ترم و سابقه کاری برخوردار بودند، اما فقط از دو دانشگاه در این مطالعه شرکت کردند. در مطالعات آتی می‌توان پژوهشی با گستره کشوری و دعوت فراگیران از دانشگاه‌ها با سابقه مختلف دوره دکتری، به بررسی تجربیات این گروه از فراگیران تحصیلات تکمیلی پرداخت.

نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد که تحصیل در دوران دکتری منجر به مواجهه دانشجوی پرستاری با چالش‌های فردی، اجتماعی، دانشجویی و حرفه‌ای می‌شود. دوران دانشجویی به مثابه‌گذر از مسیر سنگلاخی بوده است که علی‌رغم دشواری‌های آن با کسب قدرت و شان حرفه‌ای بوده است؛ به طوری که دانشجویان سعی داشتند تا بتوانند به بهترین وجه خود را برای مسؤولیت آینده آماده نمایند. این دوره برای آنها مانند مسیر پرپیچ و خمی است که همراه با خوشی‌ها و سختی‌هایی بوده است. اما با توجه به نقش مثبتی که این مقطع دارد منجر به رشد و توسعه فردی، تغییر دیدگاه دانشجویان به زندگی و رسیدن به ماهیت واقعی پرستاری شده است. بازنگری در سیاست‌های حمایتی و رفاهی دانشجویان دکتری، تقویت کیفیت دوره آموزشی و بازنگری قوانین و مقرارت دوره پیشنهاد می‌گردد.

قدردانی

این مطالعه با حمایت کمیته تحقیقات دانشجویی و معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی گلستان (شماره ثبت ۱۱۰۰۶۳) انجام شده است. از دانشجویان دکتری پرستاری که تجارب شخصی خود را در اختیار پژوهشگران قرار دادند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

1. Mangeli M, Roudi Rashtabadi O, Sabzevari S, Nouhi E. [Quality Assessment of Nursing Doctoral Education from the Viewpoints of lecturers and Students/Graduates]. Strides in Development of Medical Education. 2015; 12(1): 249-65. [Persian]
2. American Association of Colleges of Nursing. AACN Position Statement on the Practice Doctorate in Nursing. [cited 2021 Nov 6]. available from: https: //www.aacnnursing.org/DNP/Position-Statement
3. A Vision for Doctoral Preparation for Nurse Educators. A Living Document from the National League for Nursing. NLN Board of Governors. November 2013. [cited 2021 Nov 6]. available from: http: //www.nln.org/docs/default-source/about/nln-vision-series-(position-statements)/nlnvision_6.pdf
4. Mehraban MA, Taleghani F. [Doctor of Nursing Practice (initiated or disorder)]. Iranian Journal of Medical Education. 2011; 10(5): 1140-1145 [Persian].
5. Farahani M, Ahmadi F. [Doctoral nursing students' viewpoints about the nursing PhD curriculum]. Iranian Journal of Medical Education. 2006; 6(1): 83-92.[Persian].
6. Foot R, Crowe AR, Tollafield KA, Allan CE. Exploring doctoral student identity development using a self-study approach. Teaching & Learning Inquiry: The Issotl Journal. 2014; 2(1): 103-18.
7. Manouchehri H, Imani E, Atashzadeh-Shoorideh F, Alavi-Majd H. [Nursing students' experiences of work while studying: a qualitative study]. Iranian Journal of Nursing Research. 2016; 11(2): 32-42.[Persian]
8. Kim MJ, Park CG, Kim M, Lee HK, Ahn YH, Kim E, et al. Quality of nursing doctoral education in

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

Korea: Towards policy development. J Adv Nurs. 2012; 68(7): 1494-503.
9. Vans C, Stevenson K. The experience of international nursing students studying for a PhD in the UK: A qualitative study. BMC nursing. 2011; 10 (1): 11.
10. Callary B, Werthner P, Trudel P. The lived experience of a doctoral student: The process of learning and becoming. Qualitative Report. 2012; 17(43): 1-20.
11. Halter MJ, Kleiner CT, Hess RF. The experience of nursing students in an online doctoral program in nursing: A phenomenological study. Int J Nurs Stud. 2006; 43(1): 99-105.
12. Aziato L. Learning from a Lived Experience of a PhD: A Reflexive Ethnography of Two Journeys. International Journal of Higher Education. 2015; 4(4): 199-206.
13. Neubauer BE, Witkop CT, Varpio L. How phenomenology can help us learn from the experiences of others. Perspect Med Educ. 2019; 8(2): 90-97.
14. Giorgi A, Giorgi B, Morley J, Willig R. The Descriptive Phenomenological Psychological Method. In: Willig C, Stainton Rogers W, editors. The Sage Handbook of Qualitative Research In Psychology (Chapter 11). 2nd ed. Thousand Oaks, California: Sage; 2017: 176-192.
15. Van Manen M. Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy. 2nd ed. Oxfordshire, England: Routledge; 2018.
16. Smith JA, Osborn M. Interpretative phenomenological analysis as a useful methodology for research on the lived experience of pain. Br J Pain. 2015; 9(1): 41-2.
17. Amran NN, Ibrahim R. Academic Rites of Passage: Reflection on a PhD Journey. Procedia- Social and Behavioral Sciences. 2012: 59: 528-534.
18. Greco M. The Lived Experience of Doctors of Nursing Practice in Pursuit of a Doctor of Philosophy Degree in Nursing. International Journal of Nursing Education. 2019: 11(4): 195-199.
19. East Carolina University College Of Nursing.College of Nursing. Doctor of Philosophy in Nursing (PhD). Leading the way for the future of Nursing. [cited 2021 Nov 7]. available from: URL: https: //nursing.ecu.edu/phd
20. American Association of Colleges of Nursing, PhD Education. [cited 2021 Nov 7]. available from: https: //www.aacnnursing.org/Nursing-Education-Programs/PhD-Education
21. Hajihosseini F, Zaghariye Tafreshi M, Hosseini M, Baghestani AR. Teachers' and postgraduate nursing students' experience of the educational environment in Iran: A qualitative Research. Electronic physician. 2017; 9(8): 49- 50.
22. Borzou SR, Oshvandi Kh, Cheraghi F, Moayed MS. Comparative study of nursing PhD education system and curriculum in Iran and John Hopkins School of Nursing. Education Strategies in Medical Sciences. 2016; 9(3): 194-205. [Persian]
23. Sverdlik A, Hall NC, McAlpine L, Hubbard K. The PhD experience: A review of the factors influencing doctoral students' completion, achievement, and well-being. International Journal of Doctoral Studies. 2018; 13(1): 361-88.
24. Sepasi RR, Borhani F, Abbaszadeh A. Nurses' perception of the strategies to gaining professional power: A qualitative study. Electron Physician. 2017; 9(7): 4853–4861.
25. Willis B, Carmichael KD. The lived experience of late-stage doctoral student attrition in counselor education. Qualitative Report. 2011; 16(1): 192-207.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

Explain Lived Educational Experiences as A Doctoral Student In Nursing

Zeinab Ebrahimpour Mouziraji[1], Akram Sanagoo[2], Leila Jouybari[3]

Abstract

Introduction: *The experience of studying in a Doctor of Philosophy Degree (Ph.D.) is often considered as the transition from studenthood to becoming a faculty member, which requires considerable personal learning and development. The purpose of this study was to explain the lived educational experiences of doctoral students in nursing.*
Methods: *This qualitative study was conducted in 2019 with the participation of nine Ph.D. nursing students. Semi-structured individual interviews were used to gather information. Data were analyzed using Van Manen's phenomenological approach.*
Results: *From the data analysis, three main themes "passing through the rocky path of education, gaining insight, gaining power and professional dignity" and six sub-themes (tortuous path of education, leverage of suffering and pleasure, change of perspective, personal growth, and development, professional responsibility and accountability, positive image of the profession in society) were extracted.*
Conclusion: *Nursing Ph.D. students experience a tortuous path and, in the process, believe that they have gained a greater understanding of the nursing profession and their perspective on the real-life and nature of nursing is changing.*

Keywords: Students, Nursing, Learning, Education, Qualitative Research, Faculty

Addresses:
1. PhD candidate in Nursing, Student Research Committee, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran. Email: Ebrahimpour.z@goums.ac.ir
2. Assistant Professor, School of Nursing and Midwifery, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran.Email: sanagoo@goums.ac.ir
3. (✉) Professor, Education Development Center, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran. Email: jouybari@goums.ac.ir

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]